

Dan Negrescu

Însemnare despre magul Zalmoxis

Intenția prezentelor considerații nu este nicidecum aceea de a mai adăuga ceva la un subiect uneori controversat fie din pricina supra-, fie a sublicitării legate de Zalmoxis ca persoană sau personalitate, sclav, rege, zeu *et caeteri*, ci de a demonstra *scriptis ipsis* că este vorba de o prezență incontestabilă în istoria gândirii europene chiar într-una din perioadele ei de apogeu, *i.e.* re-nașterea antichității clasice, în consecință Renașterea ca fenomen strălucit prin idei și reprezentanți.

Nu vom apela la tradiție, adesea discutabilă, ci la cel care pe bună dreptate se considera *doctor omnibus scientiis* (ironizat puțin, ulterior, cu *et aliis quibusdam*) în primul rând pentru că dorea unirea prin cugetarea a tot ceea ce există în Univers¹.

Giovanni Pico della Mirandola, la nici 24 de ani, își uimea contemporanii nu doar prin opulența impresionantă a cunoștințelor teoretice în varii domenii, dar și prin conexiunile nemaiîntâlnite la alți cugetători; o dovadă elocventă este cuvântarea *De dignitate hominis* (Despre demnitatea omului) redactată ca un preambul la o discuție filosofică ce n-a mai avut loc. Nepotul contelui care a preferat rafturile bibliotecilor în locul puterii administrative, Gian Francesco, a dat titlul acestei *unica oratio* care „evidențiază spiritul deosebit de pătrunzător și învățătura foarte bogată ce au generat toate scrierile sale, cuvântare care ne oferă o mărturie extrem de convingătoare în privința deosebit de abundentei elocințe a acestuia”².

Cuvântarea, cum bine s-a remarcat în timp, este asemenea unei încercări de sintetizare a tot ce s-a gândit până atunci, păgân, creștin, oriental, occidental, adică un fel de *speculum mundi*, o oglindă a lumii ca și cugetare, dar și o *concatenatio rerum* pornind de la ideea că omul este suprema „minunăție”³.

Făcând trimitere permanent la cele 900 de teze (a căror comentare publică îi va fi refuzată de autoritatea papală)⁴, Pico menționează teoremele despre magie care, în opinia sa, are două părți: „dintre care una constă din întreaga operă și putere a demonilor, ceea ce este miraculos și, cu ajutorul lui Dumnezeu, trebuie detestat. Cealaltă parte, dacă o cercetăm cu atenție, von vedea că nu este altceva decât desăvârșita încheiere a

1 Vezi pe larg la Gheorghe Vlăduțescu, *Pico della Mirandola sau vocația universalității*, în volumul G. Pico della Mirandola, *Raționamente sau 900 de teze. Despre demnitatea omului*, traduceri de Dan Negrescu, Studiu introductiv de Gheorghe Vlăduțescu, note de Dan Negrescu și Gheorghe Vlăduțescu, Editura Științifică, București, 1991, pp. 7-9. Trimiterile se vor face la această ediție.

2 G. Pico della Mirandola, *ed. cit.*, p. 120..

3 *Idem. Ibidem*, p. 121.

4 Titlul integral este semnificativ în acest sens: *Raționamente sau 900 de teze propuse spre a fi dezbătute în public, la Roma, dar neacceptate.*

filosofiei naturale”⁵; iar deserventul acesteia din urmă este magul, căci „după cum spune Porphyrios, și în limba perșilor **mag** înseamnă precum în a noastră, tălmăcitor al celor divine și preot”⁶. De asemenea „Magul unește pământul cu cerul, adică pe cele de jos, cu zestrea și virtuțile celor de sus”⁷.

Acestea fiind lămurite, (amănunțele sunt copleșitoare și necesită lectura întregului text renescentist), tânărul filosof trimite direct la suprema autoritate genetică⁸, dacă putem așa, din domeniul magiei ca formă a filosofiei primare: „Prima, după cum este refuzată de orice mod de gândire, tot astfel nu este admisă de nici unul dintre autorii demni de încredere; cea de-a doua, cinstită de cei mai vestiți Părinți, are în principal doi autori: pe Zalmoxis, care a fost imitat de Abaris Hiperboreanul, și pe Zoroastru fiul lui Oromazos”⁹.

De fapt, cei doi magi întemeietori sunt complementari, după cum sugerează Pico mergând pe urmele lui Platon: „Dacă l-am întreba pe Platon, ce anume ține de magie la fiecare dintre cei doi, ne va răspunde în *Alcibiade*: magia lui Zoroastru nu reprezintă altceva decât acea știință despre cele divine, prin care regii perși astfel îi desăvârșeau pe fiii lor încât aceștia să-și conducă propriul stat după exemplul statului universal. În *Charmides* ne va răspunde că magia lui Zalmoxis este acea medicină a spiritului prin care i se procură acestuia echilibru, tot astfel precum trupului sănătatea prin medicină”¹⁰.

Dar, pentru o mai extinsă exactitate, să vedem chiar textul platonician sintetizat în rostirea lui Pico, tocmai pentru a ni se vădi importanța lui Zalmoxis: „Tot așa e, Charmides, și cu descântecul nostru. L-am deprins acolo în tabără de la un trac, unul dintre medicii lui Zalmoxis, despre care se zice că stăpânesc meșteșugul de a te face nemuritor. Și spune tracul acesta că medicii greci, pe bună dreptate, iau seama la cele pe care tocmai le pomeneam; numai că Zalmoxis, adăugi el, regele nostru, care e zeu, arată că, după cum nu trebuie să încercăm să vindecăm ochii fără să vindecăm capul, ori capul fără să ținem seama de trup, tot astfel nici trupul nu poate fi însănătoșit fără suflet... și toate de aici pornesc, îmi lămură el, de la suflet: atât cele bune cât și cele rele ale trupului ori ale făpturii noastre depline”¹¹.

5 Pico della Mirandola, *ed. cit.*, p. 142.

6 Idem, *ibidem*, p. 143.

7 Idem, *ibidem*, p. 145.

8 Vezi verbul latin *gignere*, - a naște, a da naștere.

9 Pico della Mirandola, *ed. cit.*, p. 143.

10 Idem, *ibidem*, p. 143.

11 Pentru amănunte vezi în ediția citată notele de la p. 158; citatele din Platon, după traducerea

În privința imitatorilor respectabili, Pico semnaleză câțiva; întâi, după cum s-a putut vedea deja, pe Abaris Hiperboreanul, deși acesta pare a fi o figură mitologică fără o bază istorică, măcar că Diodor din Sicilia îl amintește în a sa *Biblioteca istorică*, pe un ton ipotetic totuși: „la rândul lui, un hiperborean pe nume Abaris, ar fi călătorit odinioară în Elada și ar fi reînnoit cu delienii prietenia care lega cele două popoare”¹².

Fără a exagera, este evident din textul lui Pico della Mirandola că între Zalmoxis și Zoroastru, cel dintâi e considerat un *primus inter pares*, avându-i ca urmași pe secvenții: „s-au străduit mai apoi Carondas¹³, Damigeron¹⁴, Apollonios¹⁵, Hostanes¹⁶ și Dardanus¹⁷. La fel s-a străduit și Homer care a tănuit magia, în Teologia sa poetică, sub forma rătăcirilor lui Ulise; astfel se procedează și în toate celelalte înțelepciuni”¹⁸.

În fine, să arătăm, citându-l tot pe nobilul mirandolez, în ce constă valoarea inestimabilă și atemporală a magiei create, cugetate de Zalmoxis, deasupra științei și a artei: „aceasta, bogată în cele mai profunde mistere, cuprinde în sine cea mai adâncă contemplare a lucrurilor celor mai tainice și mai ales cunoașterea întregii naturi. Aceasta, prin virtuțile semănate și răspândite prin binefacerea lui Dumnezeu, nu produce atât minunății cât stă devotată în slujba naturii zămislitoare ca una care o scoate de la întuneric la lumină”¹⁹.

Fără a încheia polemic și fără a fi un *laudator* al dacismului exagerat, mă întreb totuși, cercetându-l pe Zalmoxis al lui Pico doar, dar și raportul Magului cu grecii, dacă nu cumva aceștia din urmă și-au însușit magia lui, mențiunea despre sclavul lui Pitagora rămânând mai curând un frumos început de poveste a lui Diogenes Laertios (?)²⁰, nici prima, nici ultima despre întâietatea elinilor.

Siminei Noica în volumul Platon, *Opere*, I, Editura Științifică, București, 1974, 0. 183.

12 Întregul fragment în Diodor din Sicilia, *Biblioteca istorică*, traducere de Radu Hîncu și Vladimir Iliescu, Editura Sport-Turism, București, 1981, cartea II, XLVII, p. 171.

13 Din referințele lui Apuleius și Plinius Maior, rezultă că ar fi fost un mag (*Carmendas*) dintre aceia de la care nu ne-a rămas nimic scris.

14 Sub acest nume de autor este cunoscut de fapt un tratat de magie din secolul II. p. Chr., despre diversele tipuri de pietre.

15 Apollonios din Thyana, neopitagoreic reputat din secolul I. p. Chr., mai curând taumaturg decât filosof, practicant al divinației și al magiei, deținător al unor „rețete” de prevenire a furtunilor și cutremurelor. În secolul III i i s-a dedicat o *Viață a lui Apollonios* calchiată după cea evanghelică a lui Christos.

16 Sau Ostanes, apare menționat la Apuleius ca fiind un mag; există însă și scrieri de magie cu acest tilu.

17 Plinius vorbește de magul Dardanus, părintele mistic al troienilor, cel care mai târziu va trece drept întemeietorul misterelor din Samotrake.

18 Pico della Mirandola, *ed. cit.*, p. 143..

19 Idem, *ibidem*, p. 143-144.

20 Vezi în Diogenes Laertios, *Despre viețile și doctrinele filozofilor*; Traducere de acad. C. I. Balmuș, Editura Academiei Republicii Populare Romîne, București, 1963, I,1, p. 115, dar și VIII, 2, p. 395.

Abstract:

The personality of Zalmoxis, the legendary hero of the Geto-Dacian antiquity, has stirred constant interest in the European thinking in all ages. Among the philosophers who took an interest in this subject was Giovanni Pico della Mirandola, who followed the tradition according to which Zalmoxis had (also) been the founder of magic, alongside Zoroaster.